

Haya

Çekingenlik ve utanma da demek olan haya; Allah korkusu, Allah mehafeti ve O'nun istemediği şeylerden çekinmek manasına gelir. Böyle bir hissin, insanlık tabiatında mevcut olan haya duygusuna dayanması, şahsı, edep ve saygı mevzuunda daha temkinli, daha tutarlı kılar. Hayâ, namusu muhafaza etmek ve haysiyeti korumak gibi manalara gelir.

Hayâ, kişinin her hususta haddini bilip onu aşmaması, en başta Allah (c.c.) olmak üzere insanlara karşı kendi konumunu muhafaza etmesi demektir. Temelde böyle bir hissi bulunmayan veya yetiştiği ortam itibariyle onu yitiren şahıslarda haya duygusunu geliştirmek zor olsa gerek. İnsan ruhun da bulunan çekinme ve sıkılma hissi "Allah'ın bizi her zaman gözetliyor." düşüncesiyle daima beslenmezse uzun ömürlü olamaz.

Enes (radiyallahu anh) demiştir ki:

-Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: Hayasızlık, taşkınlık ve azgınlık hangi şeyde bulunsa onu berbat edip, çirkinleştirir. Buna mukabil utanma duygusu olan hayâ ise bulunduğu şeyi süsleyip güzelleştirir. "

Haya imandan gelir. Bu itibarla diyebiliriz ki; haya insanda saklı bulunan diğer iyilik duygularıyla; insanı insan yapan marifet dinamikleriyle beslendiği ölçüde gelişir. Hayada ilk mertebe, insanın kendisine, Hakk'ın nazarıyla bakmasıyla başlar. Bir insanın, O'nun (c.c.) ölçüleri ve O'nun murakabesi açısından kendini yakın takibe alması onda temkin derinlikli bir haya hasil eder ki, böyle bir insan duygu ve düşünceleriyle hep diri sayılır. Bir insanın insanlıktan nasibi, hayadan hissesi ölçüsündedir. Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki:

-"Haya imandandır. İman sahibi ise cennettedir. Hayasızlık ve bundan kaynaklanan kabalıklar, çirkin ve kırıcı sözler cefa, eziyet, zulüm, haksızlıktan bir parçadır. Cefa eden de cehennemdedir."

Meleklerin Haya Ettiği İnsan Hz. Osman (r.a.)

Hazreti Aişe (r.a.) anlatıyor: Allah'ın Resülü (s.a.v.) benim odamda oturmakta iken, Hazreti Ebu Bekir (r.a.) içeriye girmek için izin istedi. Efendimiz (s.a.v.) halini değiştirmeden girmesine izin verdi. Kendisi ile görüştü. Sonra Hz. Ömer (r.a.) izin istedi. Ona da aynı hal üzerine, girmesi için izin verdi ve konuştu. Sonra Hz. Osman (r.a.) girmek için izin istedi. Bu sefer Efendimiz (s.a.v.) kalkıp oturdu. Elbisesini düzeltti. Bundan sonra Hz. Osman'ın girmesi için izin verildi ve kendisi ile konuştu.

Sonra Hz. Aişe (r.a.), Resulullah'a dedi ki:

-"Ya Resulallah, Hz. Ebu Bekir geldi, fazla bir davranışta bulunmadın. Hz. Ömer girdi, ona da aynı şekilde davrandın. Fakat Hz. Osman girince, kalkıp oturdun ve elbiseni düzeltip vaziyetini düzelttin," dedi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurdular:

-"Ey Aişe, meleklerin bile kendisinden haya ettiği bir kimseden haya etmeyeyim mi?"

Haya – Utanma Duygusu

-Haya, insanların iradelerini günahlara karşı güçlendirir, böylece insanları günahlara karşı korumuş olur. İnsan ne kadar hayalıysa, günah işlemeye karşı o kadar iradelidir.

-Hayaya sahip kişiler yalnız insanların gördüğü yerlerde değil, görmediği yerlerde de günahlardan kaçınırlar.

-Hayalı insanlar günahlardan uzak durdukları için her zaman huzurlu ve rahattırlar.

-Haya, kötülükleri engellediği için insanların birbirlerine olan güvenlerini artırır, böylelikle insanlar arasındaki kardeşlik bağları güçlenir.

-Hayalı insan günah işlemeyerek kötülüklerden korunmuş olur.

-Her bir günah hayayı köreltir.

-Allah'ın sevgisini kazanmak istiyorsak hayalı olmalıyız.

-Günahlardan uzak kalmak için hayalı olmalıyız.

-Günahlara karşı yenik düşmemek için hayamızı muhafaza etmeli ve artırmalıyız.

Allah'ın Sevdiği İki Haslet

Resulullah (s.a.v.) Cenâb-ı Hakk'ın hayâ ehlini sevdiğini Eşecc el-Asarî'ye söylediği şu sözle beyan buyurmuştur;

“Muhakkak ki sende Allah'ın sevdiği iki haslet var: Hilm (acele etmemek) ve hayâ!”

Hayâ iki kısımdır. Birisi, Yüce Allah'ın (c.c.) herkese doğuştan bahşettiği fitrî hayâdır. İnsanlar arasında edep mahallini açmaktan utanmak bu kısma girer.

Diğeri de terbiyeye bağlı imani hayâdır ki isyandan ve günahattan mü 'mini alıkoyar. Buna göre hayâ, kötü ve çirkin sayılan şeylerden uzak durmak, tavır ve davranışlarda ölçülü olmak, herhangi bir işte haddi aşmamaktır. İbn- i Mesut'un (r.a.) naklettiği şu hadis-i şerif bu tür hayâyı izah etmektedir:

“Bir gün Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

– Allah'tan hakkıyla hayâ edin! buyurdu. Biz:

– Ey Allah'ın Resülü! Elhamdülillâh Allah'tan hayâ ediyoruz, dedik. Bunun üzerine Efendimiz şu açıklamayı yaptı:

– Söylemek istediğim, sizin anladığınız hayâ değildir. Allah'tan hakkıyla hayâ etmek; başı ve üzerindeki uzuvları, bedeni ve ondaki uzuvları muhafaza etmeniz, ölümü ve toprakta çürümeyi hatırlamanızdır. Ahireti dileyen, dünyanın zinetini terk edip ahireti bu hayata tercih etmelidir. İşte kim bu söylenenleri yerine getirirse, Allah'tan hakkıyla hayâ etmiş olur.” (Tirmizi, Kıyamet 25)

İffet

İffet, şehvânî yanları itibarıyla insanın elini, ayağını, dilini, dudağını, gözünü, kulağını günahlardan koruyarak haramlara girmemesi demektir. Kişi, büyük günahları genellikle ağız ve apış arası ile işlediği için Allah Resûlü bir hadislerinde, “İki çene arası ile apış arası mevzuunda günaha girmeyeceğinize dair bana söz verin, ben de Cennet'e gireceğinize dair size söz vereyim.” buyurarak ağız ile apış arasını aynı hat üzerinde bir araya getirmektedir. Kur'ân-ı Kerim, iman edenlerin iffetli, hayâli ve edep yerlerini koruyan insanlar olduklarını nazara vermiş; iffetli yaşamının mükâfatı olarak Allah'ın mağfiretini ve ahiret sürprizlerini müjdelemiş; mevzunun önemine binaen kadınları ve erkekleri ayrı ayrı zikrederek bütün müminlere iffetli olmalarını ve iffetsizlik için bir giriş kapısı sayılan haram nazardan kaçınmalarını emir buyurmuştur.

İffet, çirkin söz ve fiillerden uzak kalma, hayâ ve edep dairesinde bulunma, doğruluk, dürüstlük ve ahlâkî değerlere bağlılık üzere yaşama demektir. Aslı Arapça olan bu kelime, namuslu, şerefli ve ahlâklı olma hâlini ifade edecek şekilde dilimize de geçmiştir. Rabbimiz (c.c.) Kur'ân-ı Kerîm'de müminlerin özelliklerini şu ifadelerle dile getirir: “Müminler o kimselerdir ki namazlarını huşu içinde kılarlar, boş ve lüzumsuz söz söylemezler, zekâtlarını verir, hayâ ve iffetlerini korur, emanete ve ahitlerine riayet ederler. İşte bunlar kurtuluşa eren müminlerdir.” (Mü'minun, 23/1–5)

İffetin İki Manası

Lisan âlimleri iffeti, ‘haramdan uzak durmak, çirkin söz ve fiillerden sakınmak, hayâ ve edep dairesinde kalmak, ahlâkî değerlere bağlı bulunmak’ şeklinde tarif ederler. Gündelik dilde ise yaygın olarak, ‘namuslu, şerefli ve ahlâklı olma hâli’ diye tanımlandığına şahit oluruz. Kur'ân ayetleri ve hadis-i şeriflerde işaret edilen manalar dikkate alındığında, iffet tabirinin iki farklı boyutta ele alındığı görülür.

İstiğna eksenli iffet – birincisi, ‘temellük (dalkavukluk) ve dilencilik yapmamak, başkalarının elinde avucundakine karşı müstağni olmak. Kur'ân-ı Kerîm'de, ihtiyaç sahibi oldukları hâlde bu hâllerini başkalarından gizleyerek kimseye el-avuç açmayan, yüz suyu dökmeyen kimselerden iffet timsali kimseler olarak bahsedilir ve bunlar hakkında, “Halktan istemekten geri durmaları sebebiyle, onların gerçek hâllerini bilmeyen kimse, onları zengin sanır. Ey Resulüm, sen onları simalarından tanırsın. Onlar yüz suyu dökerek halktan bir şey istemezler.” (Bakara, 2/273; Nisâ, 4/6) Bu ayetlerde iffetli olmak, mal-mülk ve yeme içme konularında ölçülü, itidalli ve kanaatkâr olmayı ifade etmektedir.

İhtiyacı olduğu hâlde dilenmeyen ve şerefini muhafaza edebilmek için nefsinin arzularına boyun eğmeyen bu iffetli (afif) kimseler takdirle yâd edilmiştir. Ebû Saîd el-Hudrî'nin (ra) naklettiğine göre, ensardan bazı kimseler Resulullah'tan (s.a.v.) (ihtiyaçlarını karşılayacak kadar mal) istemişlerdi. Resulullah (s.a.v.) isteyen herkese muhakkak verirdi ve öyle de yaptı. Nihayet yanında infak edilecek hiçbir şey kalmayınca, onlara şöyle buyurdu: "Yanımda bulunan ne kadar mal varsa, onları sizden asla esirgemem. Şunu da iyi bilin ki, kim (istemeyip) iffetli kalmayı dilerse, Allah (c.c.) onu iffetli kılar. Kim de sabretmeye çalışırsa, Allah ona sabır ihsan eder. Kim insanlardan müstağni olmak isterse, Allah onu müstağni kılar. Sizlere sabırdan daha hayırlı ve daha büyük bir ihsanda bulunulmamıştır!" Bu ifadeler istiğna ve sabır eksenli iffetin farklı derinliğini gözler önüne sermektedir.

Şehevanî Arzulara Karşı İffet – diğeri ise, 'nefsin shehevâni isteklerine boyun eğmemek, harama meyleden uzuvları, eli-ayağı, dili-dudağı, gözü kulağı günahlardan korumaktır. Dolayısıyla iffet, 'beşerî şehvet duygusunun istikamet ve itidal üzere bulunması, meşru dairedeki zevk ve lezzetlere istekli olmakla birlikte gayr-i meşru arzu ve isteklere karşı iradî olarak karşı durma hâlidir.' Dolayısıyla iffet erdemine, ancak shehevâni ve hayvanî zevkler karşısında nefsin arzularına gem vurarak erişilebilmektedir. Keza mümin erkekler ve mümin kadınlar ayrı ayrı zikredilerek "onların ırz ve namuslarını korudukları ve Allah'ın (c.c.) bunlar için mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırladığı" ifade edilir (Ahzâb, 33/35). Meşru ölçüler dairesinde "evlenme imkânı bulamayanların da Allah'ın, lütfu ile kendilerini varlıklı kılincaya kadar iffetlerini korumaları emredilir" (Nûr, 24/33).

Süleyman İbn-i Yesâr

Süleyman İbn-i Yesâr'da, Hazreti Yusuf gibi imtihan olur. Kaynaklar bu imtihanı şöyle haber verirler: Süleyman İbn-i Yesâr, simaca çok yakışıklı biriydi. Bundan dolayı sürekli imtihana maruz kalıyordu. Bir gün arkadaşıyla "Ebva" denen yerde konaklamışlardı. Arkadaşı yakınlardan bir şeyler almak üzere çadırdan ayrıldığı sırada Süleyman'ı geriden gözetleyen bir fettan hemen çadırın kapısına gelerek: "Buraya kadar gelir misin, diye seslendi. Süleyman, yiyecek isteyeceğini düşünerek serili sofradan birkaç şey alıp kadına doğru yürümeye başlamıştı ki beklemediği bir tepkiyle karşılaştı: "Ben yiyecek falan istemiyorum, seni istiyorum. Çok yakışıklısın. Karşı çadıra gel. Kimsecikler yok yanımda!" dedi. Süleyman, Allah'a sığındı ve hemen bağırmağa başladı: "Defol buradan şeytanın elçisi. Şimdi arkadaşım gelir, ikimiz de rezil oluruz!" Kadının hiç beklemediği bir cevaptı bu. Süleyman'ın tepkisinden çok ürkü ve peçesini yüzüne kapayıp hızlıca çadırına döndü. Süleyman da içeriye girip ağlamaya başladı. Bu arada arkadaşı da çarşıdan dönmüştü. Süleyman'ı dinleyince o da ağlamaya başladı. Süleyman şaşırılmıştı. "Sen niçin ağlıyorsun?" diye sordu. Aldığı cevap da şöyle oldu: "Kardeşim, sen gerçekten de iffet abidesiymişsin. İyi ki ben muhatap olmadım böyle bir imtihana. Muhtemeldir ki kaybedebilirdim. Allah sana senin güzelliğin kadar iman kuvveti de lütfetmiş." Süleyman bir süre sonra Medine'ye gitti. Bir gece rüyasında Hz. Yusuf'u gördü. Karşıdan ellerini açarak gelen Hazreti Yusuf ona şöyle hitap ediyordu: "Gel seni kucaklayayım afif kardeşim. Güzelliğin de kendine göre bir imtihanı vardır. Sen de benim gibi bu konuda sınandın ama kazandın.

Allah Resul'ünün (s.a.v.) İffeti

İnsanlığın İftihar Tablosu (s.a.v.), çocukluğunda dahi benzersiz bir iffet ahlâkı sergilemişti. Amcası Ebû Talib der ki: "Onu yanımdan hiç ayırmıyordum hatta çoğu gece bağırma basıp yatırıyordum. Bir sabah çamaşırını değiştirecekti ki kendisine baktığımı gördü. "Amca! Lütfen döner misin; benim bedenimi kimse görmedi, sen de bakma bana!" dedi. Evet, bu sözü söylediğinde o, henüz beş yaşındaydı. O dönemde dahi "tabiî iffet", "tabiî ismet" ve "Allah ile tabiî irtibat" diyebileceğimiz bir hâlin sahibiydi kendisi. Beşerin ufkunda yalancı bir şafağın dahi çakmadığı bir yer ve dönemde Efendimiz (s.a.v.), gün ortası gibi bir aydınlık içinde yaşamıştı. O'nun 25 yaşına kadar yaşadığı gençlik hayatı dost ve düşmanın akıllarını durduracak, hayallerini donduracak bir seviyedeydi.

Zira O cahiliye devri içinde neşet etmesine rağmen, evleneceği kadın Hz. Hadîce (r.a.) ile karşı karşıya geldiğinde buram buram terlemişti. Henüz semasında nübüvvet ve vahiyden bir şimşek çakmamış; Zât-ı Ulûhiyet (c.c.) hakkında tam bir malumata sahip olmamış, haramı-helâli henüz duymamıştı ama böyle bir dönemde bile mahremi olmayan bir kadına elini dokundurmamış ve başını kaldırıp bir yabancıya baktığı görülmemişti.

O (s.a.v.), bir ismet abidesiydi; O'nda affî bir vicdan, tertemiz bir gönül vardı. Hep iffetli mi iffetli, namuslu mu namuslu bir hayat yaşamıştı. Allah (c.c.) ile olan irtibatı ise çok sağlamdı. Kaşını kaldırıp bir kadına bakmaması, O'nun kadına karşı ilgisiz olmasından kaynaklanmıyordu. O'nu böyle iffetli hâle getiren, Allah'a karşı olan saygı ve haşyeydi. Zira Cenâb-ı Hak, O'nu hep güzel hasletleri temsil etsin diye yaratmıştı.

İffetli Olmak ve Öyle Kalabilmek İçin Tavsiyeler

- Nefsi azdıracak yiyecekleri mümkün mertebe az yemek, yeme-içme konusunda sünnete riayet etmek.
- Nefsin ve şehvetin etkisini kırmada en etkili silahlardan biri oruç tutmaktır. İffeti konusunda endişe taşıyanlar mutlaka oruç reçetesini kullanmalıdırlar.
- Arkadaş grubunu harama sevk etmeyecek, iyiliğe yönlendirecek insanlardan seçmek. İki cihan saadetini gaye edinen insanlarla beraber oturup kalkmak.
- Günah bataklıklarından bizleri kurtarması için Allah'a (c.c.) sürekli dua ve niyazda bulunmak.
- Harama gözü iliştiğinde kalbî ve ruhî pek çok manevî zevk ve dereceleri kaçıracağını düşünerek hemen yüz çevirmek.
- Ölümü düşünerek hesap vereceği endişesini taşımak ve bunu aklından çıkarmamak.
- Gözü harama kaydığında Allah'ın kendisine Cennet'te "gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve hiçbir insanın aklına gelmeyecek" nimet ve sürprizler hazırladığını düşünmek ve bu sonsuz nimetlere mukabil geçici anlık zevklerle meşgul olmanın ne kadar değersiz ve ucuz olduğunu kavramaya çalışmak.
- İyi bir kul olmak için gözü haramdan sakındırmak gerektiğine kendini inandırmak, gözü harama kaymış olsa bile yeni temiz bir sayfa açarak hayatına bu şekilde devam etmek.
- Bir başkasının kendi eş, çocuk ve akrabalarımıza aynı gözlerle bakmasından duyacağımız rahatsızlığı düşünmek.
- Bir kere bakmaktan ne olur ki" demeden bu konuda büyük bir kararlılık göstermek.
- Bulunulan mekân haram görüntülerden arındırılmalı, kalb ve akla olumsuz etki yapacak materyallerden uzak tutulmalı.
- Boş durulmamalı, meşru ve faydalı şeylerle meşgul olunmalı.
- Başta namaz olmak üzere farz ibadetlerde son derece hassas olunmalı, onların sağladığı maneviyatla günahlara karşı duruşumuzu ve irademizi güçlendirmeli. Unutulmamalıdır ki şehvete karşı en güvenli kale, namazdır. Özellikle o zayı edilince artık şehvetlerin önündeki surlar yıkılmış olur; her türlü nefsanî istek ve iştiha, insanı, şeytanın yoluna sürükleyen bir dürtüye dönüştür.
- Her gün Kur'ân-ı Kerim ve Kulûbu'd-Dâria gibi kitaplardan evrad-ü ezkâr okunmalı. Maneviyat büyüklerinin sohbet ve kitaplarından istifade ederek günahlara karşı bağışıklık sistemi güçlendirilmeli.
- Dışarıya zaruret bulunmadıkça çıkmamalı, ille de çıkılacaksa yalnız olmamalı ve gerekli manevî donanım alınarak çıkılmalı.
- Bizi her hâlükârda gören ve gözetten bir Rabbimizin olduğu hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalı.

Evet sosyal hayatın işleyişi akışı içinde insan birçok defa hayasını ve iffetini bozacak olaylarla karşı karşıya kalıyor tamda bu noktada insan iradesinin kullanıp bende Allah'ın ve resulünün yaptığı gibi yapmalıyım kendimi korumalıyım diyemezse maalesef kaybedenler biri olacak demektir.